

NEKOLIKO RIJEČI O PREVOĐENJU HRVATSKOG ILI SRPSKOG VOKATIVA NA ENGLISKI JEZIK

1.1. U hrvatskom ili srpskom (hs.) jeziku vokativ se u većini slučajeva formalno razlikuje od ostalih padežnih oblika,¹ pa svojim morfološkim obilježjima ulazi kao ravnopravan član u paradigmatu padežnog sustava. Na sintaktičkoj razini, međutim, on se svojim svojstvima izdvaja od svih ostalih padeža jer je sintaktički nezavisan od bilo kojeg dijela rečenice² i ne vrši unutar nje nikakvu specifičnu gramatičku funkciju,³ pa stoga nema ni svojeg funkcijskog⁴ (relacijskog) značenja. Njegovo je značenje, naime, u prvom redu obličko⁵ i u značajnoj se mjeri očituje kao odnos koji postoji između imenice u vokativu i elemenata situacije u kojoj se vokativni oblik upotrebljava, pri čemu treba naglasiti da intonacija čini sastavni dio vokativskog značenja i na grafološkoj razini se manifestira posebnim pravopisnim znakom. U okviru hs. rečenice, od čijih se dijelova obično odvaja zarezo ili, ponekad, uskliknikom (5), vokativ može zauzimati tri osnovna položaja: on se može javljati na početku rečenice (1), unutar rečenice (2) i na kraju rečenice (3). Gdjejad vokativ može također stajati sam za sebe (4), bez ikakve uočljive formalne veze s drugim jezičnim oblicima, iako njegova upotreba neminovno pretpostavlja postojanje stanovite govorne situacije unutar koje se vrši komuniciranje.

1. *Olga*, pa to je užasno.⁶
2. Molim te, *sinko*, budi pametan.
3. Jesi li to ti, *sine* moj?
4. *Lijenčino* odurna!
5. *Sine moj!* Jesi li to ti?

1.2. Vokativ se u hs. jeziku upotrebljava ponajprije da označi osobu ili osobe kojima se određena poruka upućuje. On je, dakle, vezan za situaciju u kojoj se obavijest izriče i svojstven je prije svega razgovoru, tj. situaciji u

¹ U nekih imenica, međutim, vokativ može po obliku biti istovjetan s nominativom. Vidi o tome Stevanović 1964, str. 189—191, 227—228, 232—234.

² Usp. Težak—Babić 1973, str. 225; Stevanović 1969, str. 165; Brabec—Hraste—Živković 1965, str. 235.

³ Ovdje se, dakako, izuzima vokativ koji se zbog sročnosti stiha upotrebljava u narodnoj pjesmi umjesto nominativa. Vidi o tome Stevanović 1969, str. 166.

⁴ Pod funkcijskim (relacijskim) značenjem mi razumijevamo specifičan semantički odnos imeničkog pojma prema glagolskoj radnji, tj. takav odnos koji je u jezičnoj teoriji još poznat pod imenom *dubinski padež*, *uloga*, *dubinski dodatak*, *gramatičko značenje* i dr.

⁵ Obličko značenje je splet semantičkih sastojaka koji je sadržan u leksičkoj osnovi riječi i nekim njezinim obličkim modifikatorima, a relativno je nezavisno od semantičkog odnosa prema drugim riječima u rečenici. Tu ponajprije pripada odnos između jezičnog oblika i pojma koji se njime označuje, s jedne strane, i odnos između danog oblika i sudionika komunikacije koji se njime služe, s druge strane.

⁶ Primjeri citirani u ovom članku potječu iz različitih djela suvremene hs. umjetničke proze koja su na engleski jezik preveli izvorni govornici. U svim navedenim primjerima, jednostavnosti radi, izostavljeni su interpunkcijski znaci kojima se obilježava upravni govor.

kojoj dva ili više sudionika međusobno komuniciraju.⁷ Taj jezični oblik služi u prvom redu za privlačenje pažnje onoga kome je poruka upućena, bilo da se oslovljavanje vrši imenom (6), prezimenom (7) ili nekom od uobičajenih općih imenica koje se u tu svrhu upotrebljavaju, npr. *drug* (8), *prijatelj*, *gospodin* i sl.

6. *Galatejo!* Molim vas pustite večeras ovoga kretena!

7. Što je vama večeras, *Ramong?*

8. Ne brini, *druže*, ništa, odmah ćeš dobiti doručak.

1.3. Ponekad, međutim, vokativ se ne upotrebljava sa svrhom da se njime skrene nečija pažnja na upućenu poruku, već u prvom redu da se dade oduška osjećanju teškoće, neslaganja ili velikog iznenađenja. U tu svrhu najčešće se upotrebljava vokativ imenice *bog* (9, 10), bilo da se javlja s različitim atributnim dodacima ili bez njih, ali se također gdjekad javlja i vokativni izraz *majko moja* (52.a).

9. Oh, *Bože jedini i svemogući!*

10. *Gospode Bože!* On će još zapaliti svjetiljku.

1.4. U hs. jeziku vokativ se isto tako dosta često upotrebljava u svrhu pridjevanja pogrđnih ili negativnih osobina jednoj ili više osoba koje su prisutne u govornoj situaciji (11.a, 12.a). Takav vokativ može se dovesti u transformacijsku vezu s nominativom koji vrši funkciju imenskog predikata u uskličnim rečenicama (11.b, i 12.b), dok se takva veza ne može uspostaviti između vokativa koji služi za svraćanje pažnje (13.a) i nominativa (13.b) jer se takvim vokativom kazuje nešto utvrđeno, što se ponavlja i što za danu situaciju nije novo.

11. a) *Razbojnici!*

b) Vi ste *razbojnici!*

12. a) *Glupane!*

b) Ti si *glupan!*

13. a) *Galatejo!*

b) *Ti si *Galateja!*⁸

Ovakva upotreba vokativa, očigledno, semantički je nešto drukčija od njegovih drugih upotreba, pa je stoga treba posebno izdvojiti, osobito kad se radi o problemu prevođenja hs. vokativa na engleski (e.) jezik.

1.5. S obzirom na to da vokativ ne vrši nikakvu gramatičku funkciju u rečenici, niti ima svojeg funkcijskog značenja, njegovo značenje je determinirano konkretnom situacijom⁹ i odgovarajućim odbirom na leksičkoj razini. Imenice koje se učestalije sreću u vokativu većinom imaju obilježje »živ«, a mogu se okvirno svrstati, na osnovi svojih gramatičko-semantičkih svojstava, u tri šire skupine: 1. vlastite imenice, 2. opće imenice kojima se vrši oslovljavanje i 3. opće imenice čijim se vokativom slušatelju pripisuju pogrđne ili negativne osobine. U vezi s tim ovdje još valja dodati da se i u e. jeziku os-

⁷ Situacija u kojoj govornik komunicira sam sa sobom može se, šire gledano, također smatrati razgovorom jer tu jedna osoba u sebi sjedinjuje relevantne osobine i govornika i slušatelja.

⁸ Rečenica je, dakako, ispravna kad se njome vrši identifikacija popraćena iznenađenjem ili kad se njome nekome pripisuju osobine osobe čije se ime upotrebljava.

⁹ Situacija se ponekad uzima u veoma širokom smislu i uključuje ustaljene obrasce ponašanja koji su svojstveni pripadnicima jedne čitave nacije.

novni oblik imenice, izrečen kao samostalna intonacijska cjelina ili, u pisanom jeziku, odvojen od ostalih dijelova rečenice odgovarajućim pravopisnim znakom, upotrebljava u svim situacijama u kojima je vokativ uobičajen u hs. jeziku. Taj imenički oblik, koji e. gramatičari također nazivaju vokativom,¹⁰ može zauzimati iste pozicije u rečenici kao i hs. vokativ, a redovito se javlja bez ikakvog člana.

2.1.1. I u hs. (14.a) i u e. jeziku imenica u vokativu koja izražava osobno ime služi za označavanje bliskog odnosa između sugovornikâ, pa se takav vokativ redovito prevodi na e. jezik osobnim imenom u vokativu (14.b), koji obično zadržava isti položaj kao vokativ u izvornoj rečenici. Isti je slučaj i s vokativom takvih imenica ispred kojeg dolazi vokativ kakve opće imenice (15.a, 16.a), s tim što vokativ opće imenice zauzima u prijevodu isti relativni položaj (15.b, 16.b) kao i u izvorniku. Čini se, međutim, da se u hs. osobnim imenima u vokativu češće javljaju opće imenice nego u e. jeziku, a osobito se često sreće vokativ imenice *drug* (17.a) i *drugarica* (18.a) koji se redovito prevodi e. riječju *comrade*¹¹ (17.b, 18.b).

14. a) O, zdravo *Pavle!* Šta radiš?
b) Oh, hello *Pavle!* What's new?
15. a) *Gazda Pero*, u tebe je u kući neki plač.
b) *Master Peter*, you too have some sorrow in your house.
16. Ali, oče *Julijane*, nije važan stav nego život.
b) But, *Father Julian*, it isn't the standpoint that matters, it's life.
17. a) Dobro, *druže Pavle!*
b) All right, *Comrade Paul!*
18. a) Kako je, *drugarice Danka?*
b) How are you, *Comrade Danka?*

S druge strane, ni u hs. ni u e. književnom jeziku nije uobičajeno oslovljavanje vokativom imenice *gospodin* (gospođa, gospođica), odnosno *Mr* (*Mrs*, *Miss*), + osobno ime, vjerojatno zbog toga što dolazi do stanovitog semantičkog konflikta između distance koja se izražava vokativom takvih imenica i upotrebe osobnog imena kojim se iskazuje prisnost. Takvi primjeri, naime, nisu pronađeni u našem materijalu, iako, nedvojbeno, takva upotreba postoji u oba jezika.¹²

2.1.2. Prezime se općenito upotrebljava u savremenom hs. jeziku kada ne postoji prisniji odnos između govornika i onoga kome se poruka upućuje (19.a), premda, sudeći bar prema pisanim izvorima, oslovljavanje samim prezimenom nije često, iako je ono nedvojbeno izrazito zastupljeno u takvim institucijama kao što su škole, fakulteti, vojska i sl. Mnogo je običnije da se ispred prezimena u vokativu stavi vokativ kakve druge imenice kojom se označuje titula, položaj ili čin, npr. *doktor* (20.a), *profesor*, *poručnik* (21.a) i

¹⁰ Usp. Quirk i dr. 1972, str. 372.

¹¹ Imenica *comrade* u vokativu piše se obično u e. jeziku ispred osobnih imena velikim slovom. Tako se isto pišu i imenice koje označavaju akademska zvanja, počasne titule, crkvena zvanja, vojne činove, te profesionalne i političke funkcije. U samostalnoj upotrebi, međutim, takav način pisanja ne provodi se dosljedno.

¹² Povey 1971, str. 58 za e. jezik npr. navodi da je takva upotreba neobična i zastarjela, iako je još živa u nekim lingvističkim sredinama. Ni u hs. standardnom jeziku takva upotreba vokativa nije proširena, ali je nedvojbeno svojstvena jezičnom ponašanju pojedinih govornih skupina, osobito kad se značenje imenice *gospodin* realizira kojim drugim varijantnim oblikom, npr. *gospon*, *gospar* i sl.

sl., ili vokativ imenice *drug* (22.a), *drugarica*, *gospodin* (23.a), *gospođa* (24.a) i *gospođica*.¹³ Takav način oslovljavanja uobičajen je i u e. jeziku,¹⁴ s tim što treba naglasiti da se imenica *comrade* + prezime javlja obično u situacijama koje impliciraju socijalističke društvene odnose. Stoga je normalno što se takav hs. vokativski sklop prevodi na e. jezik u skladu s izvornikom, tj. prezimenom u vokativu (19.b), vokativom imenice koja označava titulu ili čin + prezime (20.b, 21.b), vokativom imenice *comrade* + prezime (22.b), te vokativom imenice *Mr* (23.b), *Mrs*¹⁵ (24.b) i *Miss* + prezime.

19. a) Pa što je vama, *Ramong*, za boga miloga?
b) For God's sake, *Ramong*, what's the matter with you?
20. a) Dobro jutro, *doktore Markoviću*.
b) Good morning, *Dr Marković*.
21. a) A koliko si, *poručniče Vasiću*, ti zaklao i strijeljao Srba za tvoga kralja.
b) Tell me, *Lieutenant Vasić*, how many Serbs have you slaughtered in the name of your king.
22. a) Je li tako, *druže Miliću*?
b) Isn't that so, *Comrade Milić*?
23. a) Mi smo već propali, *gospođine Aleksiću*.
b) We have already gone to ruin, *Mr Aleksić*.
24. a) Hvala što ste me pozvali, *gospođo Urošević*.
b) Thank you very much for asking me, *Mrs Urošević*.

2.2.1. Kada se oslovljavanje vrši bez upotrebe imena ili prezimena, onda se u vokativu najčešće upotrebljavaju imenice koje označavaju stanovit odnos govornika prema primaocu obavijesti, npr. *drug* (25.a), *drugarica*, *gospodin* (26.a, 27.a), *gospođa* (28.a), *gospođica* (29.a), *kolega*, *prijatelj* (30.a), *gazda*, *susjed*, *barba*, *čiča* (31.a), *čika*, *mladić*, *momak* (32.a), *dečko*, *djevojka* i sl., imenice kojima se kazuje srodstvo, no koje u vokativu ne čuvaju uvijek taj osnovni značenjski sastojak, npr. *otac*, *majka*, *sin* (33.a), *brat* (34.a, 35.a, 36.a), *ujak*, *stric* (37.a), *strina*, *baka* (38.a) itd., imenice od milja kao što su *duša* (39.a, 40.a), *sinak* (41.a), *zlato*, *sreća* i dr., te imenice kojima se označava neka titula, položaj ili čin,¹⁶ npr. *doktor* (42.a), *profesor* (43.a), *direktor*, *predsjednik*, *kapetan* (44.a), *poručnik* i sl. U najvećem broju slučajeva vokativ svih takvih imenica redovito se prevodi na e. jezik vokativom opće imenice čije je leksičko značenje ekvivalentno značenju izvorne imenice u danoj situaciji (25.b—44.b), a pozicija e. vokativa u odnosu prema izvorniku obično ostaje nepromijenjena. No iako u pogledu smještanja vokativa u prevedenoj rečenici gotovo i nema nikakvih odstupanja, problem nalaženja adekvatnog e. leksičkog ekvivalenta za znatan broj hs. imenica nije nimalo jednostavan. Primjerice, pri prevođenju vokativa imenica *gospodin*, *gospođa* i *gospođica* odbir odgovarajućeg ekvivalenta nije nimalo lagan, jer se te imenice u hs. jeziku upotrebljavaju slobodnije od odgovarajućih imenica u e. jeziku. Vokativ

¹³ Jezični materijal na kojem se zasniva ovo razmatranje potječe velikim dijelom iz književnih djela u kojima se opisuje prijeratno jugoslavensko društvo, pa je zato oslovljavanje s *gospodin* (*gospođa*, *gospođica*) nešto izraženije zastupljeno.

¹⁴ Oslovljavanje samim prezimenom nije u većoj mjeri prošireno ni u e. jeziku. Usp. o tome Povey 1971, str. 59—61.

¹⁵ Skraćenice *Mr*, *Mrs* i *Dr* mogu se pisati i s točkom i bez točke. Pisanje bez točke, izgleda, pretežno je svojstveno britanskoj varijanti e. jezika. Usp. Webster 1966, str. 48a.

¹⁶ Ispred takvih imenica obično se umeće vokativ imenice *drug* ili *gospodin*. Usp. primjere (45.a—50.a).

imenice *gospodin*, naime, prevodi se na e. jezik imenicom *sir* (26.b), dok riječ *mister*, bez naznake prezimena, obično nije prihvatljiva kao oblik uljudnog oslovljavanja, no ona se također javlja u nekim situacijama, osobito u američkoj varijanti e. jezika. Imenica *gospođa* u vokativu (28.a) obično se prevodi s *madam* (28.b), dok je *Mrs* u takvim slučajevima potpuno neprihvatljivo. Uz to još valja naglasiti da je oslovljavanje sa *sir* i *madam* ograničeno na specifične situacije, pa oslovljavanje tim imenicama može gdjekad zvučati arhaično ili nametljivo, i stoga ga je bolje izbjegavati.¹⁷ Vokativ imenice *gospođica* (29.a), pak, može se prevesti izrazom *young lady* (29.b) ili, eventualno, *madam*, zavisno od situacije, dok je riječ *miss* u samostalnoj upotrebi samo donekle prihvatljiva u britanskoj varijanti e. jezika,¹⁸ ali je u američkoj varijanti, čini se, oslovljavanje s *miss* znatno običnije,¹⁹ pa se stoga *miss* (29.c) može također označiti kao potencijalni prijevodni ekvivalent vokativa hs. imenice *gospođica*. Osim toga, u situacijama kad oslovljavanje sa *sir*, *madam*, *young lady* ili *miss* nije uobičajeno, vokativ hs. imenice *gospodin* (27.a), *gospođa* ili *gospođica* može u prevedenoj rečenici biti i bez ikakvog formalnog ekvivalenta (27.b), no i takvo prevođenje hs. vokativa treba smatrati adekvatnim. Imenica *brat*, s druge strane, ima u vokativu specifično značenje (34.a, 35.a, 36.a), i ponekad služi samo kao uzrečica, pa se na e. jezik prevodi različitim izrazima (34.b, 35.b), a ponekad je vrlo teško naći odgovarajući e. izraz (36.b) koji bi u zadovoljavajućoj mjeri prenio njezino značenje. Problemi odbira odgovarajućeg leksičkog elementa, uostalom, mogu se naslutiti i na osnovi različitog prijevoda vokativa imenice *duša* (39.b, 40.b), a drukčiji prijevodni ekvivalenti mogući su i za većinu drugih imenica. K tome još treba dodati da se ispred pojedinih e. imenica u vokativu (41.b), osobito ispred imenice *friend* (30.b), često stavlja posvojna pridjevska zamjenica *my*, da bi oslovljavanje zvučalo bliže i prisnije, pa i o tome treba voditi računa pri vršenju odgovarajućeg prijevodnog odbira. Inače, na osnovi našeg proučavanja, bez obzira na to što je ono dosta ograničeno i okrenuto u prvom redu problemima prevođenja, čini se da je oslovljavanje vokativom općih imenica znatno uobičajenije u hs. nego u e. jeziku, i da se u tom pogledu hs. koristi širim opsegom jezičnih mogućnosti, pa odatle dobrim dijelom i iskrsavaju stanoviti prijevodni problemi na leksičkoj razini.

25. a) Strpi se, *družo*, tako treba.
b) Have patience, *Comrade*, it must be like that.
26. a) Izvinite, *gospodine*, no ja naprosto sve to ne razumijem.
b) Excuse me, *sir*, but I simply don't understand any of this.
27. a) Što se vi miješate, *gospodine*?
b) What's it all to do with you?
28. a) Izvinite, *gospođo*, ali služba je služba.
b) Excuse me, *madam*, but duty is duty.

¹⁷ Na ovom mjestu je zanimljivo spomenuti i mišljenje Monice Partridge (v. Partridge 1972, str. 48) koja navodi da vokativ hs. imenice *gospodin* i *gospođa* odgovara engleskom *please*. Usp. njen primjer: *Gospođo*, gdje je pošta? Where is the post-office, *please*? Takav prijevodni ekvivalent, međutim, nije ni u jednom slučaju pronađen u materijalu koji smo mi proučavali.

¹⁸ Usp. Povey 1971, str. 58—60.

¹⁹ Usp. Webster 1966, pod natuknicom *miss*, Quirk i dr. 1972, str. 374.

29. a) Dopustite mi, *gospođice*, da vam se predstavim.
 b) Allow me, *young lady*, to introduce myself.
 c) Allow me, *miss*, to introduce myself.
30. a) Dakle, *prijatelju*, ima li kakvih novih momenata od našeg posljednjeg sastanka?
 b) Well, *my friend*, did anything new happen since our last session?
31. a) Je li, *čiča*, zašto si ti u zatvoru?
 b) Tell me, *uncle*, what are you in prison for?
32. a) Sjedi, *momče!*
 b) Sit down, *young fellow!*
33. a) Boli li te glava, *sine?*
 b) Have you got a headache, *son?*
34. a) Ne možeš ti, *brate*, samo srcem u rat.
 b) You know, *old chap*, you need more in war than a brave heart.
35. a) Zaslužio sam, *brate!*
 b) *And by Jove*, I deserve it!
36. a) Djeca su, *brate*, mnogo kukala.
 b) *And the children* made an awful noise.
37. a) Tako je, *striče!*
 b) That's right, *Dad!*
38. a) Živa si, *bako?*
 b) You are alive, *granny?*
39. a) Vrati se, *dušo moja*, kući, vrati.
 b) Go home, *love*, go home.
40. a) Hajde, *dušo*, daj mi ruku.
 b) Come *sonny*, give me your hand.
41. a) Bolje, *sinke*, da nisam kad sam ovo dočekala.
 b) Better that I wasn't, *my boy*, if things have come to this.
42. a) *Doktore, doktore*, ne dajte da na pravdi boga stradam.
 b) *Doctor, Doctor*, I've done nothing, don't let me be killed.
43. a) Vucibatina je to, ja vam kažem, *profesore*, čisto i bistro.
 b) He is a tramp, *Professor*, I'm telling you plain and clear.
44. a) *Kapetane*, budi čovjek! Pusti mene u borbu!
 b) *Captain*, be a man! Let me fight!

2.2.2. Kao što je već spomenuto, u hs. jeziku ispred vokativa imenice koja označava titulu, čin ili zvanje, npr. *doktor* (45.a), *profesor* (46.a), *direktor* (47.a), *komesar* (48.a), *potpukovnik* (50.a) i sl., obično se stavlja vokativ imenice *drug* (47.a, 48.a) ili *gospodin* (45.a, 46.a, 50.a), dok je u e. jeziku takva mogućnost znatno ograničenija. Stavljanje imenice *comrade* (47.b, 48.b) ispred vokativa prihvatljivo je, čini se, u svim slučajevima kad se javlja vokativ imenice *drug* u hs. jeziku, no takvo oslovljavanje nije tipično ni za britanski ni za američki način ponašanja i pretežno se svodi na one situacije u kojima su prisutna obilježja socijalističkih društvenih odnosa. Nasuprot tome, stavljanje imenice *Mr* (45.c, 46.c, 47.d, 50.c) ispred vokativa imenice koja označava titulu, položaj ili čin nije u e. jeziku prihvatljivo i praktički je ograničeno na takve izraze kao što su *Mr Chairman* (49.b) ili *Mr President*, kojima se može prevesti hs. vokativni izraz *gospodine predsjedniče* (49.a). Stoga se riječ *Mr* kao prijevod hs. riječi *gospodin* obično mora izostaviti (45.b, 46.b), no gdje kad, ako se radi o osobi stranog porijekla, može se upotrijebiti ino-jezični izraz za *gospodin* (50.b), naravno ako je takav sklop uobičajen u dotič-

nom jeziku, ili se jednostavno upotrijebi vokativ one imenice (50.d) koja je u e. jeziku u takvim slučajevima uobičajena.

45. a) Pošao sam, naravno, *gospodine doktore*.
b) Of course I went there, *doctor*.
c) *Of course I went there, *Mr doctor*.
46. a) *Gospodine profesore*, dozvolite mi da vam nešto kažem.
b) *Professor*, please allow me to tell you something.
c) **Mr Professor*, please allow me to tell you something.
47. a) Zaboravit ću, *druže direktore!*
b) I will forget it, *Comrade Director!*
c) Zaboravit ću, *gospodine direktore!*
d) *I will forget it, *Mr Director!*
48. a) Tu sam, *druže komesaru*.
b) I'm here, *Comrade Commissar*.
49. a) Ja sam, *gospodine predsjedniče*, molim vas!
b) It's me, *Mr Chairman*, if you please!
50. a) Bit će po vašem naređenju, *gospodine potpukovniče*.
b) I will do as you say, *Herr Lieutenant-Colonel*.
c) *I will do as you say, *Mr Lieutenant-Colonel*.
d) I will do as you say, *sir*.

2.3. Imenica *bog* (51.a), kojom se u vokativu izražava zdvajanje ili veliko iznenađenje, prevodi se obično na e. jezik vokativom imenice *God* (51.b) koja adekvatno prenosi značenje hs. imenice, a vokativski izraz *majko moja* (52.a) također se prevodi na sličan način (52.b). U ovom posljednjem slučaju, međutim, prijevod na razini riječi nije prihvatljiv i mora se naći odgovarajući prijevodni ekvivalent na razini čitavog frazeološkog izričaja.

51. a) *Bože!* Kakvih sve nema gluposti na ovom svijetu.
b) *God!* What stupidities don't we have in this world?
52. a) *Majko moja*, pa on je pošaošavio!
b) *God in Heaven*, he's gone nuts!

2.4. Poseban je, svakako, problem prevođenja hs. vokativa kojim se sugovornik oslovljava radi primanja neke druge poruke, već se samim vokativom slušatelju saopćava pogrđan ili negativan stav govornika. Takva upotreba vokativa, kako je već spomenuto, može se gramatički i semantički dovesti u vezu s nominativom koji funkcionira kao imenski predikat u uskličnim rečenicama, dok je u leksičkom smislu javljanje vokativa ograničeno na one imenice kojima se izriču negativna svojstva, npr. *budala* (53.a), *gad*, *ku-kavica* (54.a), *glupan*, *lopov*, *magare* (55.a), *kopile* (56.a), *kučka* (57.a), *kučkin sin* (57.a), *hulja* (54.a), *razbojnik* (58.a), *nespretnjaković* (59.a), *prostak*, *lažljivac*, *slabić* (60.a), *baraba* (61.a), *izdajica* (62.a), *luđak* i sl. Takvo značenje hs. vokativa u prijevodu se redovito formalno očituje na poseban način, tj. umetanjem zamjenice *you* ispred odgovarajuće imenice (53.b, 55.b, 56.b, 57.b, 58.b, 60.b, 61.b, 62.b), dok se e. vokativ bez zamjenice (54.b, 59.b) vrlo rijetko pojavljuje²⁰ i u ovakvim je slučajevima jedva prihvatljiv. Zamjenicom *you* po-

²⁰ Nasuprot tome, u hs. jeziku u takvim slučajevima lična zamjenica 2. lica praktički se uopće ne javlja, mada se takva mogućnost ne može potpuno isključiti. Usp. npr. rečenicu: »Čemu da i živiš, ti životinjo prokleta!« (M. Krleža, *Novele*, NZH, Zagreb, 1948, str. 39.).

sebnost se naglašava pridijevanje negativnih svojstava koja izražava imenica u vokativu, dok, s druge strane, takva e. konstrukcija još očitije upućuje na formalnu vezu između te vrste vokativa i funkcije imenskog predikata (58.c). Upotreba *you* ispred imenice u vokativu može se dakle, smatrati općim pravilom, a u onim rijetkim slučajevima gdje se *you* u prijevodu ne javlja (54.b, 59.b) ono ne samo što se redovito može dodati (54.c, 59.c) već time e. rečenica postaje znatno prihvatljivija.

53. a) Šuti budalo!
b) Keep quiet, *you fool!*
54. a) Vidiš na šta si me natjerao, *huljo* i *kukavico*.
b) You see what you have driven me to, *bastard* and *coward*.
c) You see what you have driven me to, *you bastard* and *coward*.
55. a) A što se dereš, *magare*?
b) And what are you yowling about, *you jackass?*
56. a) Znam ja bolje islam od tebe, *kopile bosansko*.
b) I know more about Islam than you do, *you Bosnian bastard*.
57. a) Otvarajte, *kučke* i *kučkini sinovi!*
b) Open, *you bitches* and *sons of bitches!*
58. a) *Razbojnici!*
b) *You bandits!*
c) You are *bandits!*
59. a) Lijevi kraj zanesite! *Nespretnjakovići!*
b) Heave on the left! *Clumsy louts!*
c) Heave on the left! *You clumsy louts!*
60. a) Šta je, *slabići!*
b) What's the matter, *you feeble creatures!*
61. a) Šuti, *barabo!*
b) Shut up, *you scoundrel!*
62. a) Predaj se, *izdajico!*
b) Give yourself up, *you traitor!*

U vezi s prevođenjem takvog vokativa zanimljivo je još zapaziti da se u hs. jeziku atribut obično smješta u poziciji iza vokativa (56.a), a u e. jeziku, zato što je takva pozicija gramatički neprihvatljiva, atribut redovito dolazi ispred vokativskog oblika imenice (56.b).

3. Vokativ se u hs. jeziku javlja kao samostalna jezična jedinica koja je izdvojena iz strukture rečenice i ne vrši nikakvu gramatičku funkciju u odnosu prema glagolu. Budući da i u e. jeziku osnovni ili množinski oblik imenice može funkcionirati na istovjetan način i zauzimati iste relativne pozicije, to se pri prevođenju hs. vokativa ne javljaju nikakvi izraženiji gramatički problemi koji bi se ticali formalnog ustrojstva e. rečenice. Najveće teškoće iskrsavaju, zapravo, na leksičkoj razini, jer je upotreba vokativa usko vezana za konkretnu situaciju u kojoj se vrši komuniciranje. Kako u tom pogledu postoje znatnija odstupanja u mogućnosti upotrebe vokativnih oblika u hs. i e. jeziku, a ona su uvjetovana prije svega tradicionalnim vidovima lingvističkog ponašanja u pojedinim situacijama, to je i problem odbira odgovarajućeg e. prijevodnog ekvivalenta hs. vokativa složeniji nego što bi se to na prvi pogled moglo učiniti. Upotreba vokativa, naime, često je povezana

s profesionalnim, regionalnim ili drugim društvenim statusom govornika i slušatelja, pa je izbor prikladnog vokativskog oblika u većini slučajeva zapravo dosta složeno sociolingvističko pitanje koje bi, u svakom jeziku posebno, trebalo potanje proučiti u svezi s brojnim izvanjezičnim činiteljima, a potom tako dobivene rezultate međusobno kontrastirati. Međutim, u nedostatku potpunijih podataka te vrste, i prijevodni odnosi i korespondencije koji su ovdje izneseni, bez obzira na to što su dosta malobrojni i ograničeni na pisani vid jezika, mogu donekle poslužiti kao preliminarni pokazatelji o nekim sličnostima i razlikama u upotrebi vokativskih oblika u dvama jezicima, što opet može imati i stanovite pedagoške implikacije s obzirom na to da pravilna upotreba vokativa u različitim životnim situacijama i nije baš tako nevažan element vladanja stranim jezikom.

LITERATURA

- Ivan Brabec, Mate Hraste, Sreten Živković, *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*, 6. izd., Školska knjiga, Zagreb, 1965.
- Monci Partridge, *Serbo-Croat Practical Grammar and Reader*, 2nd ed., Jugoslavija, Beograd, 1972.
- Jane Povey, "Forms of Address and Conversational Formulas", *Inostrannye jazyki v škole*, 5, 1971, str. 57—68.
- Randolph Quirk, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech, Jan Svartvik, *A Grammar of Contemporary English*, Longman, London, 1972.
- Mihailo Stevanović, *Savremeni srpskohrvatski jezik I*, Naučno delo, Beograd, 1964.
- Mihailo Stevanović, *Savremeni srpskohrvatski jezik II*, Naučna knjiga, Beograd, 1969.
- Stjepko Težak, Stjepan Babić, *Pregled gramatike hrvatskoga književnog jezika*, 6. izd., Školska knjiga, Zagreb, 1973.
- Webster's Third New International Dictionary of the English Language*, G. & C. Merriam Company, Springfield, 1966.